

УДК 316.344

О.В. ГИЛЮН

ОСВІТНІ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Гилюн Олексій Васильович – доцент кафедри соціології, кандидат філософських наук
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

У статті розглядаються сутність, особливості та тенденції змін освітніх мотивацій студентів Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара.

Ключові слова: студенти, освітні мотивації, мотиви вибору вищого навчального закладу, вибір майбутньої спеціальності, динаміка освітніх мотивацій.

В статье рассматриваются сущность, особенности и тенденции изменения образовательных мотиваций студентов Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара.

Ключевые слова: студенты, образовательные мотивации, мотивы выбора высшего учебного заведения, выбор будущей специальности, динамика образовательных мотиваций.

The article deals with the nature, characteristics and tendencies of the educational motivations of students of Dni316.3propetrovsk National University.

Keywords: students, educational motivation, motives of choice of higher education, the choice of future specialty, the dynamics of learning and motivation.

© О.В.Гилюн, 2012

Для успішного навчання в вузі студенту недостатньо наявності самих по собі здібностей. Необхідна також відповідна освітня мотивація. Усвідомлення визначальної ролі мотивації для навчальної діяльності призвело до формулювання принципу мотиваційного забезпечення навчального процесу. Вченими обґрунтовується думка про необхідність цілеспрямованого формування у студентів високої мотивації навчальної діяльності. Цього вимагає і нова парадигма вищої освіти, яку американські вчені Р. Бар і Дж. Таг називають «парадигмою вчення» [1, 15].

Однак педагогічна практика показує, що керувати процесом розвитку мотивів навчальної діяльності непросто, особливо в період значних соціальних трансформацій, коли змінюються традиційні та з'являються нові чинники, що впливають на освітню сферу та поведінку її суб'єктів. У навчально-виховній роботі важливо знати та враховувати стан, взаємозалежність та рухливість освітніх мотивацій студентської молоді. Ця ситуація актуалізує потребу в проведенні відповідних наукових досліджень моніторингового характеру.

Освітні мотивації студентської молоді вивчалися вітчизняними вченими ще з 70-х років минулого століття. Теоретичні й емпіричні дослідження з цієї проблематики проводили такі українські вчені, як Л.О. Аза, Є.І. Головаха, В.Л. Осовський, Н.О. Победа, М.М. Чурилов, О.О. Якуба, О.О. Яременко. А в останнє десятиріччя мотивації одержання вищої освіти, вибору майбутньої спеціальності, співвідношення «ідеалістичних» та «прагматичних» спонукальних мотивів у процесі навчання, чинники мотиваційних стимуляторів у навчанні особливо активно досліджують харківські соціологи – В.Л. Арбеніна, В.І. Астахова, В.С. Бакіров, Л.М. Герасіна, Є.А. Подольська, Л.Г. Сокурянська, Ю.О. Чернецький. В той же час, динаміка освітніх мотивацій студентської молоді ще не стала пред-

метом окремих наукових досліджень українських вчених, хоча в широкому контексті деякі аспекти проблеми аналізуються в солідній монографії «Студент XXI века: социальный портрет на фоне общественных трансформаций» під загальною редакцією проф. В.І. Астахової [5].

Метою даної статті є виявлення особливостей та тенденцій змін у системі освітніх мотивацій студентської молоді Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара (ДНУ). Поняття «мотивація» є похідним від слова мотив, що в перекладі з латинської означає «рухаю». В соціологічній енциклопедії за редакцією В.Г. Гордяненка пояснюється, що мотив – це суб'єктивне спонукання до діяльності, сформоване в процесі реальної участі людини у соціальній практиці [4, 244]. Сукупність мотивів поведінки, спонукальних внутрішніх причин, на основі яких суб'єкт поведінки формує мету діяльності і програму її досягнення, становлять структуру мотивації. Соціологію в проблемі мотивації цікавлять, перш за все, статистично значущі, зафіксовані в результаті проведення емпіричних досліджень, типологічно згруповані мотиви поведінки різних соціальних груп у різних соціальних умовах. При цьому, як справедливо відзначають автори монографії «Студентство і сучасність», в оцінці мотивації освітньої діяльності слід брати до уваги як мінімум три не завжди співпадаючі рівні соціального вибору – вибір на користь одержання вищої освіти, вибір навчання в конкретному вищому навчальному закладі й вибір спеціальності [3, 33].

Для аналізу освітніх мотивів студентської молоді скористаємось матеріалами соціологічних опитувань студентів, що проводяться кафедрою соціології ДНУ з 2000-го року в моніторинговому режимі. Спочатку розглянемо, який смисл вкладають студенти в свою світу. Це дозволить зрозуміти суть їх загального вибору на користь навчання у вузі

без чіткого орієнтування на конкретний заклад та конкретну спеціальність. Для виявлення динаміки освітніх мотивів скористаємося даними таблиці 1, отриманими в процесі опитувань студентів університету з інтервалом у декілька років.

Таблиця 1

Визначення особистісного смислу освіти для студентів (у % до кількості опитаних)

Освіта для мене це ...	% відповідей в опитуванні:		
	2000 р.	2005 р.	2007 р.
...підвищення інтелектуального рівня	37	31	37
...умова для влаштування на гарну роботу	16	31	34
...засіб для професійної кар'єри	16	14	14
...засіб для підвищення соціального статусу	15	6	8
інші варіанти відповідей	12	13	6
не дали відповіді	4	1	1

Таблиця 2

Динаміка мотивів вступу студентів до університету (кожен респондент міг відзначити декілька варіантів відповідей, тому їх сума більша 100%)

Мотиви	% відповідей в опитуванні:		
	2000 р.	2005 р.	2010 р.
Можливість стати висококваліфікованим фахівцем	37	51	55
Прагнення стати матеріально забезпеченою людиною	61	57	51
Прагнення стати культурною та освіченою людиною	34	43	45
Отримати диплом про вищу освіту	44	40	41
Можливість зайняти престижне становище в суспільстві	42	37	25
Щоб знаходитись в цікавому колі спілкування	23	22	18
Щоб не призвали до армії	7	9	-
Вимога батьків	6	8	7
Можливість безтурботного життя	9	3	4

Третина студентів свою освіту стабільно розглядає як загальнокультурну цінність. Але більшість

студентської молоді вищу освіту сприймає все ж в якості інструментальної цінності. За період з 2000-го по 2007-й рік помітно зріс відсоток студентів, які свою освіту розглядають як умову для влаштування на гарну роботу. В той же час зменшилась кількість студентів, які освіту розглядають як засіб професійної кар'єри та, особливо, підвищення свого соціального статусу. Зниження ролі освіти можна трактувати як канал вертикальної соціальної мобільності в сучасному українському суспільстві.

Окремо розглянемо мотиви вступу молодих людей до конкретного університету (ДНУ) та вибору майбутньої спеціальності, адже ці мотиви, як показують дослідження [2], мають значний вплив на особливості подальшого навчання та виховання студентів.

Таблиця 3

Динаміка причин обрання студентами майбутньої спеціальності (кожен респондент міг відзначити декілька варіантів відповідей, тому їх сума більша 100%)

Причини обрання майбутньої спеціальності	% відповідей в опитуванні		
	2000 р.	2005 р.	2010 р.
Захоплення з дитинства	29	27	32
Вибір відбувся випадково	24	26	26
Престиж професії в суспільстві	28	24	21
Можливість ініціативи, творчості	19	16	21
Добрі шанси знайти роботу після закінчення вузу	21	27	16
Поради друзів, знайомих	17	14	15
Пристойний зарібок	13	15	11
Невисокий прохідний бал, невеликий конкурс	14	13	9
Вплив засобів масової інформації	10	6	9
Поради вчителів	9	11	8
Традиції сім'ї	11	8	6
Профорієнтаційні заходи в школі	9	8	5

В університет приходять молодь з різними намірами. Але найбільш розповсюдженими мотивами вступу студентів до класичного університету, як і десять років тому, є прагнення стати висококваліфікованим фахівцем, матеріально забезпеченою людиною, а також культурною та освіченою людиною. Хоча на рівні окремої особистості ці мотиви

не завжди збігаються, але їх широка загальна розповсюдженість створює в університеті сприятливі умови для організації мотиваційно-забезпеченого навчально-виховного процесу. Моніторингові дослідження показують тенденцію зростання відсотку студентів з професійними та освітньо-культурними мотиваціями вступу до університету, та певне зменшення тих, хто своє навчання в університеті, в першу чергу, пов'язує з майбутнім зростанням свого добробуту. Деяко зменшується відсоток студентів, для яких головне – просто отримати диплом. В умовах зростання доступності для молоді вищої освіти зменшується значимість і такого мотиву вступу до університету, як можливість зайняти престижне становище в суспільстві. Можливість цікавого спілкування у студентські роки, як і раніше, приваблює молодь, хоч вага цього прагнення серед мотивів вступу до університету також деяко зменшилась.

Невеликою, але стабільною є частка студентів (6-8%), які серед головних мотивів свого вступу до університету називають вимогу батьків. Високі вимоги до навчання, про що відзначають самі студенти, сприяють тому, що такий мотив вступу до класичного університету, як можливість безтурботного життя, є тут недосить поширеним. Мотив «щоб не призвали до армії», який в попередні роки відзначала значна кількість абітурієнтів чоловічої статі, нині втратив актуальність і не фіксувався нами в процесі опитування студентів 2010 року. Для того, щоб краще зрозуміти освітні мотивації студентів та їх динаміку, розглянемо порівняльні емпіричні дані про причини обрання студентами спеціальності, за якою вони навчаються.

Як видно з таблиці 3, ієрархія причин, які вплинули на вибір студентами майбутньої спеціальності, за останні 10 років не надто змінилася. Ледь помітну динаміку зростання мають: чинник випадковості, захоплення з дитинства, можливості

ініціативи та творчості в майбутній роботі. Менш поширеними причинами обрання майбутньої спеціальності стають: невеликий конкурс, престиж професії у суспільстві, традиції в сім'ї, профорієнтаційні заходи в школі.

Звернемо увагу й на те, що засоби масової інформації, за визнанням самих студентів, не мають вирішального впливу на обрання абітурієнтами спеціальності навчання. За останнє десятиріччя їх вплив навіть деяко зменшився.

На завершення відзначимо, що сучасні студенти за своїми цінностями, а, відповідно, і за мотивами поведінки відрізняється від своїх попередників. Вони більш інформовані, самостійні, підприємливі, вимогливі до викладачів, більш мобільні та краще адаптовані до життя в умовах конкуренції. В той же час вони стали менш ерудованими, менш інтелігентними, менш вимогливими до себе, менш наполегливими в навчанні.

За умов, коли динамічно змінюються соціальні потреби, інтереси та цінності молодих людей, коли вища освіта в Україні стала масовою, а вищі навчальні заклади стали різноманітними не тільки за напрямками підготовки, але і за формами та якістю освітніх послуг, процес обрання вищого навчального закладу, майбутньої професії стає все більш прагматичним. Але конкретна цілеспрямованість освітніх мотивацій студентів в останні роки знижується. Цьому, вірогідно, сприяє те, що багато абітурієнтів, отримавши можливість одночасно проходити конкурсний відбір у декількох навчальних закладах, на перший план ставлять завдання просто вступити до університету.

Проте, в найближчі роки, у зв'язку з тенденцією розширення доступу молоді до вищої освіти, посиленням вищими навчальними закладами рекламування своїх освітніх послуг з орієнтацією на реальний ринок праці, освітні мотивації молодих людей можуть зазнати значних змін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бар Р., Таг Д. От преподавания к учению: новая парадигма высшего образования // Социология в аудитории: искусство преподавания. – Харьков, 2003. – С. 14-39.
2. Гилюн А.В., Легеза С.В. Студент перед лицом жизненных вызовов: мотивации поступления в вуз и перспективы выбора профессии // Европейський освітній простір: стан, проблеми, перспективи. – Дніпропетровськ: ТОВ «Інновація», 2010. – 148 с.
3. Нагорний Б.Г., Яковенко М.Л., Яковенко А.В. Студентство і сучасність. – К.: Арістей, 2005. – 164.
4. Соціологічна енциклопедія / Укладач В.Г. Городяненко. – К.: Академвидав, 2008. – 456 с.
5. Студент XXI века: социальный портрет на фоне общественных трансформаций : монография / Нар. укр. акад.; под общ. ред. В.И. Астаховой. Харьков: Изд-во НУА, 2010. – 408 с.